

Kattava kokoomateos digitaalisen Venäjän tutkimisesta

Daria Gritsenko, Mariëlle Wijermars and Mikhail Kopotev (eds.): *The Palgrave Handbook of Digital Russia Studies*. Cham, Switzerland: Palgrave Macmillan, 2021. 612 s. ISBN: 978-3-030-42855-6.

The Palgrave Handbook of Digital Russia Studies -kirja perustuu kahden Aleksanteri-instituutin ja Helsingin yliopiston digitaalisten ihmistieteiden keskuksen tutkijan Daria Gritsenkon ja Mariëlle Wijermarsin vuonna 2018 aloittamaan Digital Russia Studies -hankkeeseen. Gritsenkon ja Wijermarsin mukaan hanke pyrkii tuomaan yhteen humanistisen, valtiotieteellisten ja tietojenkäsittelytieteen alojen Venäjä-tutkijoita, jotka työskentelevät ”digitaalisen” ja ”yhteiskunnallisen” tutkimuksen risteyskohdissa. Myöhemmin Gritsenko ja Wijermars yhdistivät voimansa Pietarin Higher School of Economicsin Mikhail Kopotevin kanssa kootakseen Venäjän digitalisaatioprosesseja ja Venäjä-tutkimuksen digitaalisia metodeja käsittelevän käsikirjan.

Aluksi on mainittava, että *Handbook of Digital Russia Studies* on teoksena ajankohtainen, koska Venäjä on käynyt läpi valtavan digitalisaation, joka vaikuttaa perustavanlaatuisesti niin julkishallintoon kuin kansalaisten ja valtion väliseen vuorovaikutukseen. Venäjä-tutkimuksen digitaaliset ulottuvuudet ovat saaneet myös osakseen viime vuosina paljon kansainvälistä mediahuomiota esimerkiksi vuoden 2016 Yhdysvaltojen presidentinvaalien sekaantumisesta nostettujen syytösten ja NotPetyan kaltaisten laajojen kriittiseen siviili-infrastruktuuriin kohdistuvien kyberhyökkäysten ansiosta. Ulkopoliitiikan lisäksi myös ”digitaalisen” sisäpoliittisiin ulottuvuuksiin on kiinnitetty entistä enemmän huomiota Venäjä-tutkimuksen yhteydessä esimerkiksi oppositiopoliitikko Aleksei Navalnyin harjoittaman tietoverkossa tapahtuvan aktivismin eli haktivismin myötä. ”Digitaalinen” myös muuttaa perusteellisesti nykymaailmaa, eikä Venäjä ole poikkeus: 1990-luvun puolivälissä alle yhdellä prosentilla venäläisistä oli internet-yhteys, kun tänä päivänä jo 75 prosentilla Venäjän väestöstä on pääsy verkkoon. Tämän kehityksen seurauksena venäjistä on esimerkiksi tullut maailman toiseksi suosituin kieli verkossa englannin jälkeen. Lisäksi Kreml on painottanut

tieto- ja viestintäteknologian tärkeyttä Venäjän modernisaatiossa enenevässä määrin viimeistään Dmitri Medvedevin presidenttikaudesta lähtien. Tästä huolimatta digitaalisen Venäjä-tutkimuksen pariin johdattavaa, aloittelijoille sopivaa teosta ei ollut saatavilla ennen *Handbook of Digital Russia Studies* -teoksen julkaisua. Käsikirjan toimittajien mukaan teos pyrkiikin täyttämään tämän julkaisutyhjiön.

Teoksessa käydään läpi Venäjän digitaalista murrosta sekä esitellään digitaalisten lähteiden ja metodien käyttöä Venäjä-tutkimuksessa. Kirja on jaoteltu temaattisesti kahteen eri osaan, joista ensimmäisessä tarkastellaan yleisellä tasolla digitaalisen Venäjän tutkimusta. Tässä osassa kirjoittavat esittelevät digitaalisen Venäjä-tutkimuksen käsitteitä sekä tarkastelevat kuinka digitalisaation, datafikaation ja laajamittaisen algoritmisten järjestelmien käytön tapaiset ilmiöt muovaavat yhteiskuntaa, politiikkaa ja taloutta Venäjällä. Samalla kirjan ensimmäisen puoliskon kappaleet tarkastelevat digitaalisen muutosvoimaa sekä digitaalisten muutosten ilmenemistä Venäjän kontekstissa. Temaattisesti kirjan ensimmäinen osa koostuu laajasta kirjosta eri aiheita Venäjän politiikan digitalisoitumisesta digitaaliseen taiteeseen. Ensimmäisen osan kappaleet ovat lähinnä kuvailevaa tutkimusta ja tarjoavat yleiskatsauksen digitaalisen eri ulottuvuuksista Venäjällä, vaikkakin osassa kappaleista hyödynnetään myös esimerkiksi haastatteluaineistoja ja muita kvalitatiivisia metodeja. Ensimmäisen osan kirjoittajat esittelevät muun muassa Venäjän sähköistä hallintoa kehitysvaiheineen sekä sen onnistumisia ja epäonnistumisia, Venäjän sisäistä kyberturvallisuutta, haktivismia eli internetaktivismia nyky-Venäjällä, uusia datalokalisaatiolakeja ja niiden vaikutuksia venäläiseen yhteiskuntaan sekä suosituksen pikaviestipalvelu Telegramin käytön epäonnistunutta kieltämistä.

Venäjä-tutkimuksen digitaalisiin lähteisiin ja metodeihin pureudutaan puolestaan kirjan toisessa osassa. Tämän osion kappaleet antavat käytännön esimerkkejä digitaalisen datan käytöstä Venäjä-tutkimuksessa. Ensimmäisen osan tapaan myös toinen osa kattaa laajan skaalan aiheita, kuten esimerkiksi käsitteisanakirjojen, luonnollisen kielen käsittelyn, sosiaalisen median, avoimen valtiondatan, syväoppimisen ja paikkatietojen

käytön Venäjä-tutkimuksessa. Toisen osion menetelmäpainotteisuus näkyy useissa kappaleissa, joista osassa annetaan myös konkreettisia esimerkkejä nykyaikaisten kvantitatiivisten ja tietojenkäsittelytieteiden metodien käytännön sovelluksista Venäjä-tutkimukseen. Toisessa osassa analysoidaan muun muassa poliittisten iskusanon käyttöä Venäjällä korpusanalyysia ja Integrum-tietokantaa hyödyntämällä. Tarkasteltavien teemojen joukossa on myös entisen presidentti Dmitri Medvedevin lanseeraaman modernisaatioajattelun muutos venäläisessä yhteiskunnassa topic modelingin eli tekstiaineiston aiheuokittelun ja vektoriarvumallien avulla.

Handbook of Digital Russia Studies -teoksen tärkeimpänä ansiona on ideoiden ja suuntalinjojen tarjoaminen digitaalisten lähteiden ja metodien käytöstä Venäjän parissa työskenteleville. Esimerkiksi Venäjästä kiinnostuneet politiikan tutkijat, oikeustieteilijät, humanistit, datatieteilijät, ekonomistit ja tilastotieteilijät voivat ammentaa teoksesta ideoita omaan tutkimus- ja asiantuntijatyöhönsä. Teos tarjoaa myös kattavan yleiskatsauksen venäläisen yhteiskunnan digitalisaatiosta.

Käsitteellisen puute on puolestaan metodologiapainotteisissa kappaleissa tehtyjen analyysien puutteellinen dokumentaatio. Osassa kappaleista kirjoittajat esimerkiksi mainitsevat käyttävänsä analyysieissään yleisesti käytettyjä R:n ja Pythonin kaltaisia ohjelmointikieliä, mutta eivät tarjoa lukijoille nähtäväksi kommentisarjoja, joilla analyysien tulokset on käytännössä saavutettu. Tämä puute olisi ollut helposti korjattavissa julkaisemalla kommentarjakoodit joko kappaleiden perässä tai vaihtoehtoisesti tarjoamalla linkin

GitHubiin tai vastaavaan ohjelmavarastoon tai koodin säilytyspaikkaan. Kommentisarjojen julkaiseminen olisi mahdollistanut paitsi teknisesti osaaville lukijoille analyysien toistamisen myös käytettyjen tutkimusmetodien helpomman ja konkreettisemmän soveltamisen heidän omiin tutkimuksiinsa.

Edellä mainituista puutteista huolimatta teos tarjoaa erittäin kattavan yleiskatsauksen Venäjä-tutkimuksen ”digitaalisesta ulottuvuudesta”. Tämän vuoksi teos on suositeltavaa luettavaa kaikille venäläisen yhteiskunnan digitaalisista ulottuvuuksista kiinnostuneille. Kirjan kirjoittajat myös käsittelevät Venäjä-tutkimuksen digitaalisia ulottuvuuksia asiaan kuuluvalla akateemisella kriittisyydellä. Yksi *Handbook of Digital Russia Studies* -teoksen taustalla olevista havainnoista tuntuukin olevan, että uusista valtavia tietomassoja kykenemään käsittelevistä analyysimenetelmistä huolimatta ”digitaalinen” ei voi täysin korvata ihmisen panosta ja roolia tutkimustyössä, ja tämä pätee myös Venäjä-tutkimukseen. Kuten eräässä kirjan kappaleista siteerattu Venäjän digitaalisen taiteen edelläkävijä Olga Tobreluts toteaa: ”tietokoneet ovat pohjimmiltaan vain metallilaatikoita, jotka eivät tee mitään, ellei niitä ohjeisteta” (s. 244). Siksi kiihtyvistä digitalisaatiosta huolimatta alue- ja kulttuurintutkimukselle sekä asiantuntijuudelle tulee olemaan kysyntää myös tulevaisuudessa – mikä on puolestaan hyvä uutinen kaikille Venäjään erikoistuville opiskelijoille, tutkijoille ja asiantuntijoille.

Eemil Mitikka ja Aleksei Simonov

Monipuolinen kuva Venäjän nyky-yhteiskunnasta ja sen haasteista

Markku Kivinen and Brendan Humphreys (eds): *Russian Modernization. A New Paradigm*. Abingdon and New York: Routledge, 2021. 367 s. ISBN: 9780367567255 (hbk) ISBN: 9791003099161 (ebk).

Onko Venäjä modernisoitumassa ja jos on, niin miten? Näihin kysymyksiin haetaan vastauksia Aleksanteri-instituutin huippuyksikön tutkijoiden yhteisvoimin. Venäjällä modernisaatio oli paljon esillä silloin, kun huippuyksikkö aloitti toimintansa. Dmitri Medvedev nosti sen presidenttikaudellaan vahvasti esille, mutta

myöhemmin siitä ei enää kovin paljoa ole puhuttu. Venäläisessä katsannossa modernisaatio kuitenkin ymmärretään ahtaasti teknologisena ja taloudellisena kehityksenä, johon pyrittiin lähinnä Skolkovon tapaisten jättimäisten ylhäältä ohjattujen IT-hankkeiden avulla. Aleksanteri-instituutin huippuyksikkö pyrkii kuitenkin monipuolisempaan näkemykseen.

Kirjan teoreettisena lähtökohtana on Anthony Giddensin strukturaatioteoria. Lisäksi tarkastellaan Talcott Parsonsin kehittämää systeemiteoriaa, joka näkee yhteiskunnan kehityksen erilaisten ammatillisten alajärjestelmien